

Tietojohdaminen ry

Lausunto

13.3.2025

Kulttuuri- ja opetusministeriö
kirjaamo.okm@gov.fi

Tietojohdaminen ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Tietojohdaminen ry on rekisteröity yhdistys, joka edistää tietoperusteista arvonluontia ja tiedon hyödyntämistä päätöksenteossa ja kaikessa yhteiskunnan toiminnassa. Yhdistys tekee tietojohdamista tunnetuksi, antaa lausuntoja, toimii alan kouluttajana julkisen ja yksityisen sektorin organisaatioiden tarpeisiin sekä julkaisee Tietoasiantuntija-lehteä.

Yhdistyksen jäsenistö koostuu yhteisöjäsenistä ja henkilöjäsenistä, jotka ovat tietualan ammattilaisia ja sisältöosaajia. Yhdistys ajaa eri ammatti- ja organisaatioryhmien tietojohdamisen intressejä, ja edistää osaamista tietojohdamisen kokonaisuudessa.

Tietojohdaminen ry lausuu seuraavaa (viitaukset lakiehdotukseen koskevat arkistointilakiluonnosta):

Asia 1 – Säännös vastuuhenkilöstä puuttuu (Lakiehdotus kohta 11 §)

Tietojohdaminen ry on kiinnittänyt huomiota, että valmisteilla olevasta arkistointilakiehdotuksesta puuttuu kokonaan erityisen vastuuhenkilön määrääminen julkisissa organisaatioissa arkistoitavien tietoaaineistojen hallintaan ja käsittelyyn sekä arkistoinnin toteuttamiseen ja arkiston ylläpitoon. Tämä säännös tulee lisätä nyt lausunnolla olevaan lakiehdotukseen. Vastuu tulee säätää koskemaan niin arkistoitavia sähköisiä kuin analogisiakin tietoaaineistoja. Vastuun säätäminen arkistoinnin toteuttamisesta ja arkiston ylläpidosta organisaatiotasolle eli viranomaistasolle ei riitä.

Lisäksi arkistoitavien aineistojen vastuuhenkilölle tulee säätää koulutusvaatimus, jonka pitää olla vähintään korkeakoulututkinto. Mielellään ylempi tiedeyliopistotutkinto, jolloin henkilöllä on käsitys, mihin mm. tutkimusta varten säilytettäviä ja arkistoitavia tietoaaineistoja myöhemmin tarvitaan. Koulutuksen tulee sisältää korkeakoulututkinnon lisäksi perinteisesti ilmaistuna arkistotoimen ja asiakirjahallinnon koulutus. Näin turvataan metatietojen hallinnan ja pitkäaikaissäilytyksen vaatima teknologinen osaaminen mm. integraatioiden ja migraatioiden sekä SAPA-siirtojen osalta.

Asia 2 – Tietosuoja (Lakiehdotus kohta mm. 8 §)

Tietojohdaminen ry toteaa edelleen, ettei tietosuoja ja DPIA –kysymykset saa muodostua esteeksi arkistoitavien tietoaaineistojen säilyttämisessä. Alkuperäinen arkistoitava tietoaaineisto tulee voida

lainsäädännön turvin säilyttää alkuperäisessä todistusvoimaisessa muodossaan kaikkine tietoineen. Tietojohdaminen ry katsoo, että voidaan luoda menettely, jossa tietoaineistoja voidaan käyttää anonymisoinnin ja pseudonymisoinnin avulla eri aineistoina tarvittavissa eri yhteyksissä kuten esim. tutkimuksissa. Tarvittaessa voidaan aina palata ns. alkuperäiseen lähdeaineistoon. Jos arkistoitavia tietoaineistoja lähdetään jo suoraan anonymisoimaan ja pseudonymisoimaan, niin tullaan rakentaneeksi jo lähtötilanteessa rajoitteita ja esteitä tulevaisuuden tutkimukselle ”sulkemalla ovia”.

Näin ilman tietoaineistojen rajaamista Tietojohdaminen ry:n mukaan voidaan avoimin ovin lähestyä tulevaisuuden tutkimusta. Lainsäädäntökin voi kehittyä yhteiskunnan tarpeiden mukaan myöhemmin tähän suuntaan. Nykytilanteessa ko. arkistoitavien tietoaineistojen ”ennakkoon sensurointi” on ylireagoitua tiettyihin tietoaineistoihin ja yhdistyksen saamien tietojen mukaan näillä perusteilla on jopa hävitetty tutkimuksen kannalta merkittäviä tietoaineistoja. Monissa todistusvoimaisuuden vaatimus ylittää yli 100 vuotta, jolloin myös henkilötietoja tulee säilyttää vastaava aika. Henkilötietoja sisältävän tietoaineiston säilyttämisessä tulee ottaa ko. aineiston säilytysvaatimukset huomioon suojaamisen osalta.

Asia 3 – Tutkimuksen tietoaineistot (Lakiehdotuksen kohta 8 §) - Lisäyksiä

Tutkimustarkoituksiin tulee turvata tietoaineistokokonaisuudet, jotta arkistoitava tietoaineisto palvelee tutkimuksen tarpeita tai on ylipäättään mahdollista. Tiedonhallintalautakunta onkin suosituksissaan tämän suuntaisia linjauksia tehnyt jo määräajan säilytettävälle tietoaineistolle. Tämä tulee ottaa huomioon myös arkistoitavan tietoaineiston määrittelyssä. Yksittäisten asiakirjojen tasolle vietyinä suppeassa merkityksessä arkistoitava tietoaineisto ei palvele tutkimuskäyttöä juuri ollenkaan. Prosessi ja siihen liittyvä tehtävä tulee molemmat ottaa huomioon laaja-alaisesti.

Tietojohdaminen ry pitää tietoaineistojen määrittämistä keskeisenä asiana tulevaisuuden tutkimustarpeita varten. Tutkimalla menneisyyttä, ymmärretään paremmin tulevaisuutta ja näin tutkimustieto ja tutkimuksen tulokset toimivat päätöksenteon ja tulevaisuuden ennustamisen perustana.

Edelleen Tietojohdaminen ry toteaa, että Kansallisarkistolle tulee turvata entistä laajemmat oikeudet päättää pysyvästi säilytettävästä tietoaineistosta. Kaikissa viranomaisissa ei välttämättä oma osaaminen riitä edes tutkimus- ja kulttuuriperinnön arviointiin tuottamansa tietoaineiston osalta. Toisaalta voidaan todeta, että ovatko itse viranomaiset jäävyssyistä relevantteja esittämään tai rajaamaan arkistoitavaa tietoaineistoa. Näin ollen lakiehdotukseen tulee lisätä Kansallisarkiston valtuuksia ja edellyttää Kansallisarkistoa keskustelemaan tietoaineistojen arkistoinnoista myös ammattitutkijatahojen kanssa.

Edelleen Tietojohdaminen ry toteaa, että nykyisessä maailman tilanteessa arkistoitavat tietoaineistot tukevat julkisen hallinnon uskottavuutta kansallisella tasolla. Tämän tietoaineiston rooli paitsi todistusvoimaisuuden myös yleisen uskottavuuden lisäksi disinformaation ja lumetiedon maailmassa on kasvanut entisestään.

Oikeaan ja laaja-alaiseen tietoon perustuva tutkimustieto ylläpitää ja lisää kansainvälistä kilpailukykyä.

Asia 4 – Arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista päättäminen (Lakiehdotus kohta 9 §) - Lisäys

Tietojohtaminen ry toteaa, että lakiehdotuksen 9 §:n kohtaan tulee lisätä 3 momentin kohdaksi ”3) tai asiassa ilmenee myöhemmin uutta tietoa, mikä edellyttää asian uudelleen käsittelyä”.

Asia 5 – Tiedonohjaussuunnitelman lisääminen lainsäädäntöön (Lakiehdotus mm. kohta 23 §)

Tietojohtaminen ry esittää, että ko. lakiehdotukseen tulee lisätä tiedonohjaussuunnitelma. Lausunnolla olevasta arkistointilakiehdotuksesta se puuttuu. Ehdotuksessa puhutaan tiedonhallintamallista. Kuitenkin hallinnossa tiedonohjaussuunnitelma on vakiinnuttanut asemansa jo yli kahden vuosikymmenen ajan. Tässä kohtaa tulee turvata hallinnon jatkumo ja hyvä käytäntö.

Tietojohtaminen ry:n ydinasioita on kautta aikojen ollut metatietojen liittäminen tietoaineistoihin. Tiedonohjaussuunnitelma hyvin tehtynä ja sisällyttämällä siihen organisaaton kaikki prosessit aina tehtävätasojen ja toimenpiteiden myöten sisältäen myös organisaation kaikki tietojärjestelmät, on toiminut organisaation ”Master data –järjestelmänä”. Master data muodostuu hyvin tehdyn tiedonohjaussuunnitelman sivutuotteena. Yhtä tarkkaa kuvausta metatiedoista tiedonhallintamalli ei anna, joka toki tukee osaltaan tietovarantojen kuvauksia.

Lisäksi prosessin ja siihen liittyvän tehtävän kuvaaminen tai viittaaminen näihin selkeästi - lausuntokierroksella olevassa lakiehdotuksessa tai hallituksen esityksen perusteluaineistossa - tukee tietoaineiston synty-yhteyden eli kontekstin merkitystä, mikä lisää tietoaineiston todistusvoimaisuutta.

Juuri tiedonohjaussuunnitelma toimii arkistoitavien tietoaineistojen säilytysaikaesityksen välineenä Kansallisarkistolle. Tämän suunnitelman asema tulisi vahvistaa arkistoitavien tietoaineistojen yhteydessä lakisääteiseksi ja jatkaa näin käytännöksi muodostunutta hyvää käytäntöä. Arkistoitavien tietoaineistojen elinkaaren turvaamisessa juuri metatietojen korkeat vaatimukset nousevat esiin. Kaikki tämä tietoaineisto ei tarvitse siirtyä Kansallisarkistoon asianhallintajärjestelmästä, mutta tämän työvälineen avulla voidaan hahmottaa hyvin koko organisaation tietoaineisto metatietoineen ja sen laatu sekä prosessit ja jopa ne säännösehdoituksesta puuttuvat tehtävät.

Toimeksi saaneena,
Tietojohtaminen ry:n hallituksen sihteeri
Pirjo Kainu

Lisätietoja antaa:
Pirjo Kainu
pirjo.kainu@tietojohtaminen.com
puh 050 5722779